

TARİH ÖĞRETİMİNDE ETKİNLİK UYGULAMALARININ ÇOĞALTILMASINA YÖNELİK BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ: MAKTÛL KİM?

AN EXAMPLE APPLICATION FOR THE ENHANCEMENT OF THE PRATICAL ACTIVITIES IN
HISTORY TEACHING: WHO IS THE VICTIM?

Etkinlik Makalesi

Esra TEKGÛL¹

Makale gönderim tarihi 18 Nisan 2018

Makale kabul tarihi 18 Mayıs 2018

Özet

Osmanlı Devleti kurulduktan sonra XV. ve XVI. Yüzyıllarda en parlak dönemlerini yaşamıştır. Ancak bu durum gerek iç gerek dış olaylar çerçevesinde böyle devam etmemiş ve devlet hızla gelişen ve değişen dünya düzenine ayak uydurma çabasına girişmiştir. Bu yenileşme ve kendini değiştirme isteğinin açık bir şekilde görüldüğü ve batının örnek alınmaya başlandığı dönem ise Lale Devri olmuştur. Nitekim bu dönemde Osmanlı Devleti'nin sosyal ve kültürel yaşantısında değişimler görülmüştür. Bu çalışma kapsamında öğrencilere bu dönemde yaşanmış olan sosyal, kültürel ve toplumsal alanda yaşanan gelişmeler ve değişimler yenilikçi öğretim teknikleri kullanılarak belirlenen kazanım ışığında öğrencilerde kalıcı, etkili ve eğlenceli öğrenme büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. Gerek çalışmanın görseller üzerine kurulması gerek bir oyun havasında olması öğrencileri meraklandırmış ve öğrenmeye güdülemiştir.

Anahtar kelimeler: Tarih öğretimi, Lale Devri, sosyal hayat.

Abstract

Established at the end of the 13th century, the Ottoman Empire's most powerful period was the 15th and the 16th centuries. However, this situation has been ended in the light of the economic and social development of western countries. The Ottoman Empire tried to adapt itself to this new system. The Tulip period became the time when the renovation of the Empire's system by modeling the western countries was clearly apparent. Therefore, there have been many changes in the Ottoman Empire's social and cultural life in this period. The aim of this work is to have students gain true information about the social life and cultural changes in the tulip period by using modern teaching methods, which provides more beneficial, enthusiastic and efficient learning environment to the students.

Key words: History teaching, Tulip Revolution, social life.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti XV. Ve XVI. yüzyıllarda muhteşem dönemlerini yaşamış olup İngiliz tarihçi ve düşünür Arnold J. Toynbee'nin tespit ettiği üzere yeryüzünde kurulmuş en büyük üç devletten birisidir. Dünyanın üç büyük kıtasında önemli toprakları ve stratejik noktaları hâkimiyeti altına alan Osmanlı Devleti, zirve dönemlerinde devrin "süper gücü" durumundadır (Hayta ve Ünal, 2017).

¹ Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Lisans Öğrencisi, tekgulesra@gmail.com.

Yükselme döneminde devlet, büyük bir başarıyla işleyen kurumlarında bir aksaklığa rastladığında bunu çözebilmiş, müesseselerinde her an yenilik yapabilen bir portre çizmiştir. Ancak ilerleyen dönemlerde Osmanlı Devleti bir takım iç ve dış sebeplerden dolayı duraklamaya başlamış ardından da çöküşe geçmiştir. Osmanlı Devleti, bir ortaçağ zihniyeti ve ekonomisiyle XVII. Yüzyıla hızla modernleşen Avrupa'dan daha geri adımlarla girmiştir. Avrupa gelişme hızını yakalamış, buna karşın Osmanlı kendi iç sorunlarıyla yüz yüze gelmeye başlamıştır. Bu aksaklıkların giderilmesi için XVII. Yüzyıldan itibaren bir dizi yenileşme çabası içerisine girilmiştir (Hayta ve Ünal, 2017; Şahin, 2016).

XVII. Yüzyılda, mevcut durumu düzeltmek isteyen ıslahatçı padişah ve devlet adamlarının nisbi gayretlerine rağmen, Köprülüler devri hariç tutulursa ciddi bir kalkınma hamlesi gerçekleştirilememiş ve savaşların kaybedilmesi kaçınılmaz olmuştur. XVIII. Yüzyılın başlarında ise Osmanlı Devleti, Avusturya ve Rusya ile savaşa girmesi Osmanlı Devleti'nin eksiklerini iyice gün yüzüne çıkarmıştır. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti yavaş yavaş savaş politikasını terk etmeye ve Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmeye başlamıştır. Bu barışçı siyasetin gündeme gelmesiyle, kendilerine karşı üstünlük sağlayan batı gücünün sadece askeri değil, kültür ve teknik kaynaklarına da yönelme gerekliliği duyulmuştur (Hayta ve Ünal, 2017; Berkes, 2017).

1703'te tahta çıkan III. Ahmet'in 1718 Pasarofça Antlaşması ile 14 yıl 11 ay ve 2 günlük birinci saltanat devresi sona ermiştir. İkinci saltanat devresine "Lale Devri" denilmiştir ki, Damat İbrahim Paşa'nın sadaret yıllarıdır ve 12 yıl 2 ay 11 gün sürmüştür. Lale sefahati Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın meydana getirdiği bir devre olmuştur. Osmanlı tarihinde batılılaşma yönünde ilk adımların atıldığı Lale Devri (1718-1730), adını dönemin yaşam biçimini simgeleyen lale çiçeğinden almıştır.

Osmanlı Devleti bünyesinde yapılan yenilikler çeşitli sebeplerden dolayı dönem ve kişilerle sınırlı kalmış olsa da, bu faaliyetler 20. Yüzyılın başlarında Türkiye Cumhuriyeti Devleti meyvesini vermiştir (Hayta ve Ünal, 2017).

Bu etkinlikte temel amaç; kullanılan görseller vasıtasıyla öğrencilerde kalıcı ve etkili öğrenmeyi sağlamaktır. Ayrıca bu etkinlik sadece bu konu ve kazanımla sınırlı kalmayıp başka ünitelere ve kazanımlara da uygulanabilir olması açısından oldukça kullanışlıdır. Ayrıca ders kitabının ilgili bölümü incelendiğinde görsellere yeterince yer verilememiş olmasından dolayı özellikle görsellere dayanan bu etkinlik ders kitabının bu bölümü için tamamlayıcı bir unsur olmuştur. Bu etkinlik Osmanlı Devleti, için önemli bir dönüm noktasını teşkil eden döneme ait gelişmelerin kavranması ve ilerleyen konulara sağlam bir temel oluşturması açısından da büyük bir önem arz etmektedir. Araştırmanın ve etkinliğin temeli Russel Tarr'ın "A History Teaching Toolbox: Practical Classroom Strategies" isimli etkinlik kitabında yer alan "History Mysteries" adlı etkinliğinden uyarlanarak geliştirilmiştir (Tarr, 2016).

ETKİNLİĞİN UYGULANMASI ve DENEYİMLER

Etkinlik, 10. Sınıf Tarih dersi, "Yenileşme hareketleri" öğrenme alanı, "Avrupa ve Osmanlı Devleti" ünitesi (4. ünite), "III. Ahmet Dönemi (1703 - 1730)" konusu doğrultusunda hazırlanmıştır. Çalışma sonucunda, "Lale Devri olarak bilinen dönemde Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen başlıca yeniliklerin sosyal hayata etkileri üzerinde durulur." kazanımı öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır. (Tarih müfredatı, 10. Sınıf 3. Ünite, 11.3.2. "Yeni Çağ'da Osmanlı düşünce ve toplum hayatında ortaya çıkan yenilikçi hareketleri analiz eder." Maddesinin alt kazanımı olan "c)Lale Devri olarak bilinen dönemde Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen başlıca yeniliklerin sosyal hayata etkileri üzerinde durulur.") Bu amaçla 1 ders saatini (40 dak.) kapsayan bir ders planlaması yapılmıştır. Çalışma 2018 yılının Mart ayının üçüncü haftasında uygulanmıştır. Çalışma Ankara ilinin Batıkent ilçesinde bulunan Kaya Bayazıtöğlü Anadolu Lisesi 10/C sınıfında uygulanmıştır. Sınıf mevcudu 12'i kız 13'i erkek olmak üzere 25 kişidir. Ayrıca okul düz liseden Anadolu lisesine yeni çevrilmiş olduğu için her eğitim seviyesinden öğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerin birçoğunun derslere ilgisi bulunmamaktadır. Öğrenciler odaklanma ve dersi dinleme konusun da problemleri bulunmaktadır. Etkinliğe göre olay yeri oluşturulduktan sonra öğrencilere "Sizce burada ne olmuş olabilir", "Burada yatan kişi kim olabilir" gibi sorular sorulmuştur. Etkinlikte kanıt olarak kullanılacak farklı renkte kartonlar üzerine basılmış resimler; yerde yatan insan maketi (fotobloktan yapılmış); kanıtların birleştirilmesi için bant; olay yerini çevrelemek içinde üzerine "Olay yeri girilmez" yazılabilecek bant kullanılmıştır.

Öncelikle etkinliğimiz bir takım gizemler içermektedir. Etkinliğe göre bir maktul bulunmaktadır. Bu maktulden yola çıkılarak bir kazanımın öğrenciye kazandırılması hedeflenmiştir. Öğretmen bir takım "kanıtlar" oluşturarak öğrencilerden bu kişinin kim olduğunu tahmin etmelerini beklemektedir. Bahsettiğimiz bu kanıtlar yerde yatan kişiyle ya da yaşamış olduğu döneme ait olan bir takım objeler, mimari eserler, şahıslar ve gravürleri içermektedir. Kanıtları genelden özele kapsamında 3.dereceden kanıtlar, 2.dereceden kanıtlar, 1.dereceden kanıtlar olmak üzere sınıflandırılır.

Etkinliğin uygulanması içinde filmlerdeki benzer bir olay yeri öğretmen tarafından oluşturulur. Bu etkinliğin uygulanabilmesi için mümkünse ilk dersin tercih edilmesi daha doğru olacaktır. Çünkü hem sınıfın boş olması önemli hem de ortamın hazırlanması yaklaşık olarak 10 dakika sürmektedir. Sınıfın kapısını da olay yeri bantları yapıştırarak öğrenciler de merak uyandırılmaya çalışılır.

Öğretmen öğrencilerin meraklarını uyandırmak için "Bugün bir gizemi birlikte çözeceğiz." Gibi birtakım cümleler ile öğrenciler üzerinde derse karşı bir merak uyandırmaya çalışır. Daha sonra öğretmen sanki bir adli tıp uzmanymışçasına bantları makasla keserek "olay yerine" yani sınıfa giriş yapar. Öğrenciler sınıfta yerde yatan bir insan maketi ve kurgulanmış bir olay yeri ile karşılaşılır. Öğretmen olay yerinin etrafından dolaşarak herkesin yerine oturmasını ister.

Fotoğraf 2: Oluşturulan olay yeri ve yerde yatan insan maketi

Öğretmen olay yeri hakkında öğrencilere gerekli açıklamaları yapar. Yerde yatan kişinin tarihi bir kişilik olduğunu ve dağıttığı kanıtları birleştirerek bu kişinin bulunmaya çalışılacağını açıklar. Yerde yatan kişinin kim olduğu ise maketin arkasında bulunan küçük zarfın içinde yer almaktadır. Etkinlikte bütün kanıtlar toplandıktan sonra bu zarfın içinde yer alan kağıt açılarak ölen kişinin kim olduğunu ulaşılır.

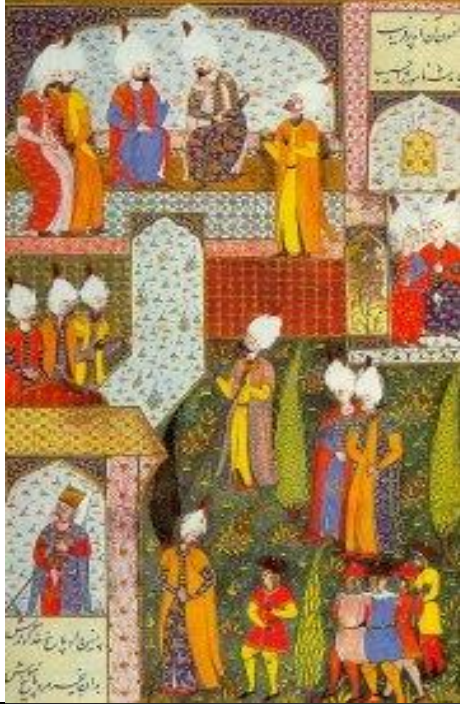
Kanıtlar:

- 3.dereceden kanıtlar: Yeşil kanıtlar. Ölen şahsa ya da yaşadığını döneme ait olan uzak kanıtlar.
- 2.dereceden kanıtlar: Sarı Kanıtlar. Ölen şahsın üstünden veya evinden çıkmış olabilecek kanıtlar.
- 1.dereceden kanıtlar: Kırmızı Kanıtlar. Şahısla direk olarak bağlantılı olan yakın kanıtlar.

3. Dereceden Kanıtlar

Fotoğraf 4: Osmanlı Devleti'nin Fransa elçisi Yirmi sekiz Mehmed Çelebi'nin Paris'e girişini temsil eden gravür

Fotoğraf 3: Sadrazam İbrahim Paşa'nın Avusturya elçisini kabulünü temsil eden minyatür

Fotoğraf 5: Versay Sarayı'nın günümüze ait bir fotoğrafı

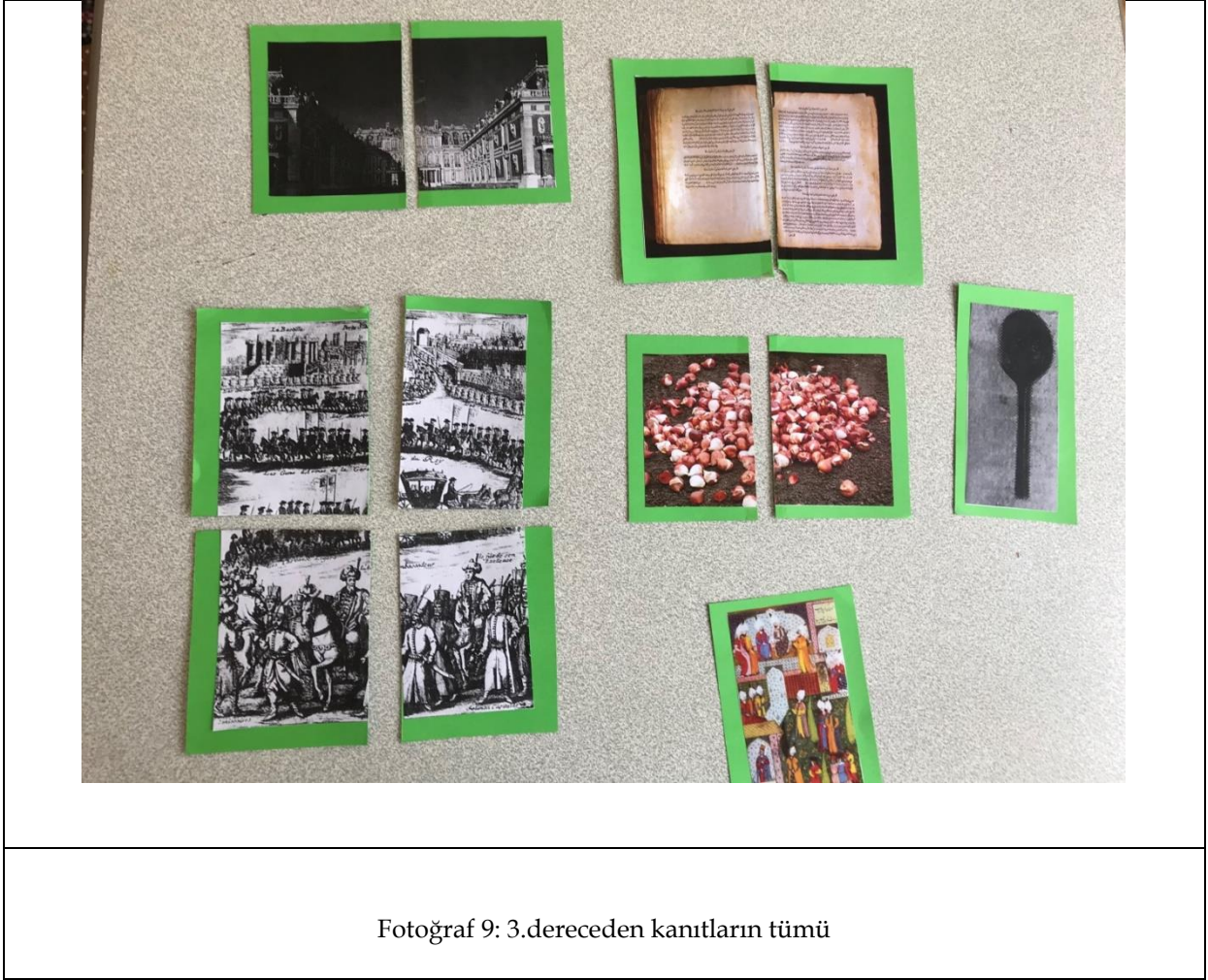
Fotoğraf 6: Lale soğanlarına ait fotoğraf

Fotoğraf 7: Vankulu Lügatının bir kopyası

Fotoğraf 8: O dönemde kullanılan bir kaşık resmi

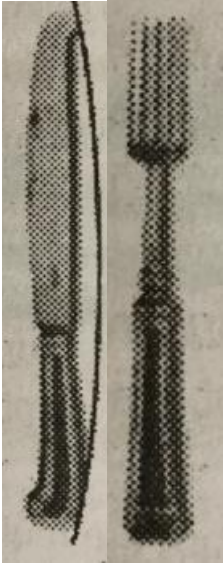
Her bir kart bir öğrenciye karışık şekilde dağıtılır. Ve öğrencilerin hepsi elindeki resimlere bakarak ne olduğunu anlamaya çalışır. Daha sonra elindeki kanıtın diğer parçalarını arkadaşlarından arayarak birleştirmeye çalışır. Yap-boz misali parçalarak birleştirildikten sonra öğrenciler tarafından bantlanarak kanıt öğretmene temsil edilir. Öğretmen bunları tahtada 3.dereceden kanıt kısmına yapıştırarak hepsi üzerinde konuşur. Öğrencilerle resimlerin neler olabileceği tartışılır ve tahminleri resimlerin aşağısına yazılır. Bu aşamada öğrencilerden yerde yatan kişinin Lale Devri'nde yaşamış olduğunu anlaması beklenir. İkinci aşamada da 2.dereceden kanıtlar dağıtılarak aynı şey uygulanır.

2. Dereceden kanıtlar

 A photograph of a highly stylized, black calligraphic signature (Tuğrası) on aged, yellowish paper. The signature is composed of thick, sweeping lines and loops, with a small red mark below it.	<p>Fotoğraf 10 : Sultan III. Ahmed'in Tuğrası</p>
 A black and white photograph of the III. Ahmed Çeşmesi (Fountain) in Istanbul. The fountain is a large, ornate structure with multiple tiers and a central dome, surrounded by a paved area with some people and buildings in the background.	<p>Fotoğraf 11: III. Ahmed Çeşmesi</p>
 A photograph of a handwritten line of text in Arabic script on aged, yellowish paper. The text is written in a cursive style and reads "الجلد الأول من لغات وناقولتي".	<p>Fotoğraf 12: "El cildüevvel min lügatı vankulu" yazısı</p>

Fotoğraf 15: Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'nin portresi

Fotoğraf 16: O dönemde Osmanlı devlet adamları ve halkı tarafından kullanılmaya başlanan çatal-bıçak resmi

Nâmi gibi olmuştur o hem sa'd hem âbâd
İstanbul'a sermâye-i fahr olsa revâdir

Kûh-sarları bağları kasrları hep
Güya ki bütün şevk ü tarab zevk u safâdır

Fotoğraf 17:Dönemin şairi Nedime ait beyitler

Aynı şekilde kanıtlar öğrenciler tarafından birleştirildikten sonra öğretmen tahtaya yapıştırarak tahminleri alır. Bu aşamada öğrencilerin yerde atan kişiye ait tutarlı tahminler yapması beklenir. Üçüncü aşamada da son kanıtlar olan kırmızı kanıtlar dağıtılır.

1. Dereceden Kanıtlar

Fotoğraf
19:
Dönemin
padişahı
Sultan III.
Ahmed'in
portresi

Fotoğraf
20: Lale
motifi

Fotoğraf
21:
Patrona
Halil
İsyanının
temsili
resmi

Fotoğraf
22:
İbrahim
Müteferri
ka ve
matbaa

Bir safa bahşedelim gel şu dil-i na-şada
Gidelim serv-i revanım yürü sa'd-abada
İşte üç çifte kayak iskelede amade
Gidelim serv-i revanım yürü sa'd-abada

Gülelim oynayalım kam alalım dünyadan

Bu şehri sitanbul ki bi misl ü behâdır
Bir sengine yek pâre acem mülkü fedâdır

Bir gevher-i yekpare iki bahr arasında
Hurşîd-i cihan-tâb ile tartılsa sezâdır

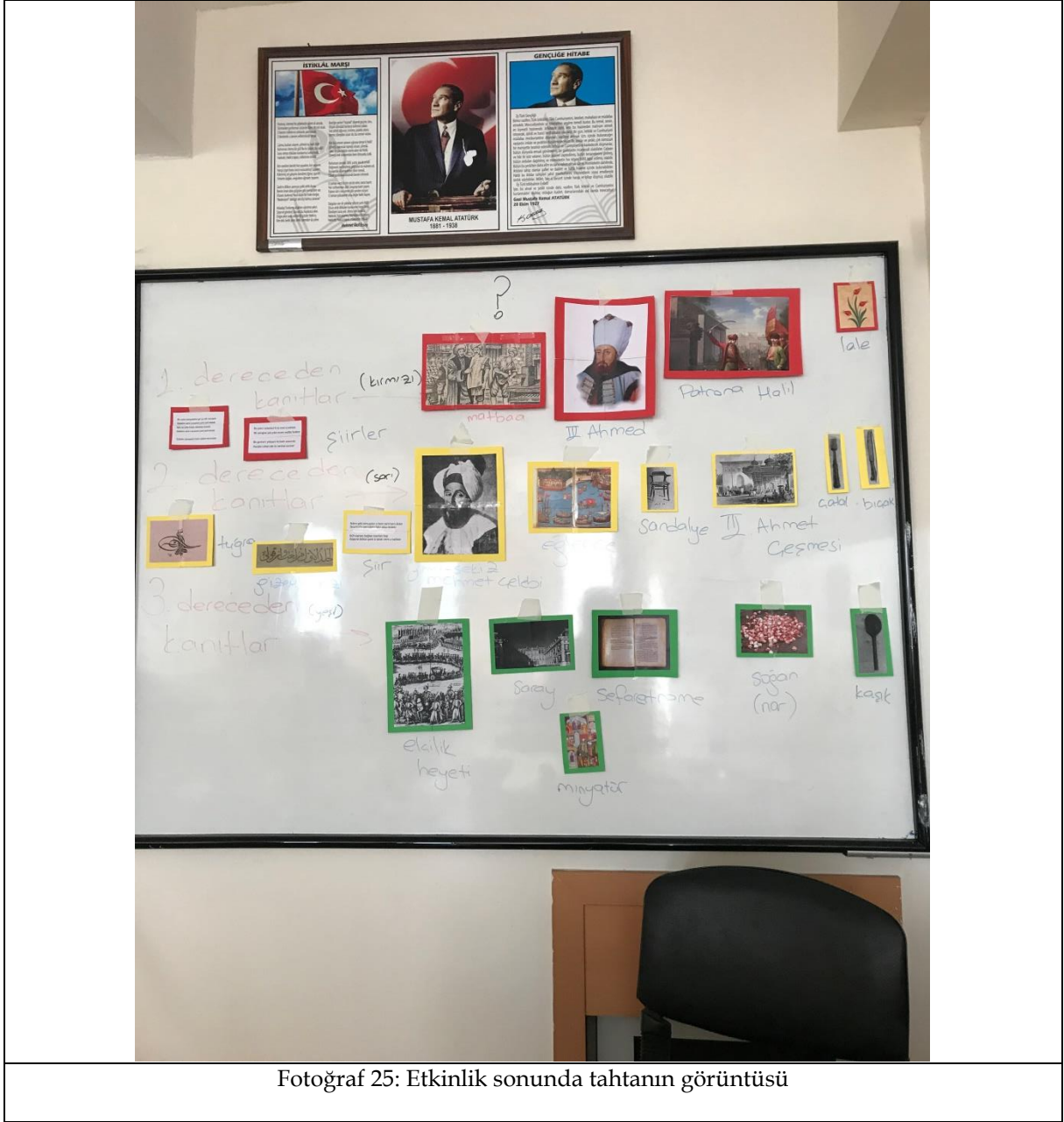
Fotoğraf
23:
Nedime
ait
şiiirlerden
beyitler

Bu aşamada öğrencilerin tüm bu kanıtlardan yola çıkararak yerde yatan kişinin Sadrazam NevŐehirli Damat İbrahim Paşa olduğunu tahmin etmesi beklenir. Bu aŐamadaki kanıtlarda tartıŐıldıktan sonra gruplardan tahminler alınır. Öğretmen olay yeri bandını keserek olay yerine girerek yerdeki maketin arkasında yer alan zarfın içinde maktulün isminin olduğu kağıdı çıkartarak, gerilim müziği eŐliėinde kağıdı açar.

Fotoğraf 24: Maketin arkasında yer alan zarf ve maketin arkadan görünüŐü

Zarfın içinden çıkan ve Sadrazam NevŐehirli Damat İbrahim Paşa yazan kağıtta en üstte soru iŐareti olan kısma yapıŐtırılarak etkinlik tamamlanır.

Fotoğraf 25: Etkinlik sonunda tahtanın görüntüsü

Fotoğraf 26: Etkinlik sonunda kazanan grubun fotoğrafı

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

10. sınıflara Tarih dersi kapsamında uygulanan etkinlik sonunda öğrencilerle karşılıklı fikir alışverişinde bulunulup öğrencilere etkinlik hakkında fikirleri sorulduğunda daha önce hiç böyle bir ders işlemediklerini, dersten ziyade daha çok bir oyun gibi geldiği için mutlu olduklarını dile getirdiler. Ayrıca grup halinde çalışmanın eğlenceli olduğunu ve daha çok böyle etkinlikler yapmak istediklerini dile getirdiler. Etkinliğin sonunda sorulan sorular ışığında Lale Devri'nde matbaanın Osmanlı'da kullanılıp yaygınlaştırılmaya çalışıldığı, Osmanlı elçilerinin yabancı ülkelere seyahate gittiği öğrencilerin aklında yer eden bilgilerden olmuştur. Etkinlik sonunda diğer sınıflardan da öğrenciler sınıfı ziyaret ederek etkinlik hakkında bilgi almak ve kendilerine de uygulanmasını istediler. Öğrencilerin bu görüşleri sonucunda etkinliğin amacına ulaştığı gözlemlendi. Etkinliğin görsellere ve bir gizeme dayanması öğrencilerin dikkatini çeken unsurlar olmuştur.

Etkinliğin değerlendirme aşamasında öğrencilerin görsel açıdan eksikleri olduğu için bazı hatalara düştüğü görülmüştür. Bazı öğrencilerinde de tarihi kişilikleri karıştırdığı görülmüştür. Örneğin bir grup yerde yatan kişinin sadrazam İbrahim Paşa olduğunu bulmuştur ancak cevap olarak "Pargalı" İbrahim Paşa cevabını vermişlerdir. Burada hem tarihin kronolojik olarak doğru öğretilmesi hem de derste kullanılan dile dikkat edilmesi gibi hususlar karşımıza çıkmaktadır. Etkinlik uygulandıktan sonra öğretmenin verdiği bilgilerle kalıcı öğrenme sağlanmaya çalışılmıştır. Etkinlikten sonra öğrencilerin öğretmeni daha dikkatli dinlediği gözlemlenmiştir. Bu çalışma lise tarih dersi öğretim programlarında ve ders kitaplarında öğrencinin dikkatini çekecek görsellere ve etkinliklere yer verilmesi konusunda önemli çalışmalar yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

TEŞEKKÜR

Bu projeyi ortaya çıkartmama vesile olan ve her aşamada kıymetli desteklerini ve fikirlerini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Bahri Ata'ya teşekkürü bir borç bilirim. Etkinliğin Kaya Bayazıtöğlu Anadolu Lise'sinde uygulamama yardım eden destek ve takdirlerini eksik etmeyen Kaya Bayazıtöğlu Lisesi Tarih öğretmenlerinden Yüksel Özkan hocama da teşekkür ederim. Makalenin İngilizce metinlerinin çevirisi aşamasında büyük yardımlarda bulunan Bahçeşehir Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği bölümünde okumakta olan arkadaşım Esra Nalan Ekşi'ye teşekkür ederim. Projemi hayata geçirme konusunda kıymetli desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Nalan Kirik ve Berra İnal'a teşekkür ederim. Bu etkinliğin uygulanması aşamasında aktif olarak rol alan sınıf arkadaşlarım Özge Mert ve Orhan Osan'a da teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

Afyoncu, E. (2004). Sorularla Osmanlı Tarihi. İstanbul: Yeditepe yayınları

Berkes, N. (2017). Türkiye'de Çağdaşlaşma. İstanbul: Yapı kredi Yayınları.

Hayta, N. ve Ünal, U. (2017). Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri. Ankara: Gazi Kitabevi.

Ülken, H. (2017). Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Şahin, M. (2016). Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı. Ankara: Sonçağ Yayınları.

Tarr, R. (2016). *A History Teaching Toolbox: Practical Classroom Strategies*. www.activehistory.co.uk web sitesinden alıntılanmıştır.

* Tekgöl, E. (2018). Tarih öğretiminde etkinlik uygulamalarının çoğaltılmasına yönelik bir uygulama örneği: maktul kim?, *Araştırma ve Deneyim Dergisi (ADEDER)*, 3 (1), 32-46. <http://dergipark.gov.tr/adeder/issue/37151/436184> adresinden alınmıştır.